

Željko Brguljan, *Pomorstvo Boke kotorske na slikama Bazija Ivankovića / The maritime life of the Bay of Kotor in the paintings of Bazi Ivancovich*, Hrvatska bratovština "Bokeljska mornarica 809", Zagreb – Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, Kotor – Zagreb 2011., 232 str.

Prve prikaze bokeljskih jedrenjaka nalazimo na zavjetnim pločicama kojih ima u gotovo svakoj bokeljskoj crkvi, a najbrojnije su u svetištu Gospe od Škrpjela pred Perastom i u župnoj crkvi Rođenja Marijinog u Prčanju. Osim na zavjetnim pločicama, prikaze bokeljskih brodova zahvaćenih olujom ili onih potopljenih, nalazimo u Boki i izvan nje na akvarelima i platnima domaćih i stranih slikara. U 19. stoljeću bokeljske su jedrenjake najčešće portretirali Felice Polli, Giovanni Luzzo te Antoine Roux, a neusporedivo najveći broj takvih portreta načinio je slikar Bazi (Bazilije) Ivanković (1815.-1898.), podrijetlom Bokelj. Rođen u Carigradu kao sin pomorskoga kapetana, Ivanković je i sam bio aktivan u pomorskoj službi (kapetan). Od 1849. godine živi u Trstu, gdje od 1865. godine slika jedrenjake prema narudžbama njihovih vlasnika ili zapovjednika. Narudžbe su obično stizale nakon izgradnje jedrenjaka ili nakon preživljene oluje na moru, a izvedbe su varirale od stereotipnih rješenja kvalitetne zanatske izrade do onih neosporne umjetničke vrijednosti. Pripisuje mu se oko 300 slika brodova (pouzdan je evidentirano 240) – prva je načinjena 1865. (bokeljski bark *Draghetto*), a posljednja 1895. godine (parobrod *Albania*). Ivankovićeva slikarska djela, jedinstvene tematike i izvedbe, danas su razasuta diljem svijeta u fundusima muzeja i privatnim zbirkama.

Knjiga Željka Brguljana zajednički je izdavački poduhvat Hrvatske bratovštine "Bokeljska mornarica 809" (Zagreb) i Hrvatskog građanskog društva Crne Gore (Kotor). Cilj ovoga djela je široj javnosti, posebice onoj u Republici Hrvatskoj, predstaviti impresivan Ivankovićev slikarski opus, ali i upozoriti na najvažnije epizode i istaknute protagoniste bokeljske pomorske (i vojnopomorske) povijesti.

Nakon kraćeg uvodnog poglavlja, *Provi jedrenjaci na Jadranu* (9-13), u kojem se sažeto iznose opći podaci o povijesti pomorstva duž istočnog Jadrana, autor u sljedećem poglavlju, *Uspón flote bokeljskih jedrenjaka* (14-23), prikazuje razvoj pomorstva u Boki, naglašavajući da je zlatno doba pomorstva i trgovine bokeljskih gradića postignuto na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće (oko 300 jedrenjaka duge plovidbe i još toliko jedrenjaka obalne plovidbe).

Poglavlje naslovljeno *Pod starim geslom "Fides et honor"* (24-29) bavi se prinosima Bokelja stranim mornaricama (mletačkoj, austrijskoj, ruskoj), dok su najpoznatiji bokeljski kapetani (primjerice Frano Visković, Petar Želalić, braća Marko i Jozo Ivanović, Ivo Visin, Marko Eugen Florio i drugi) tema poglavlja *Slavni zapovjednici jedrenjaka* (30-43).

Bokeljski su pomorci, trgovci i brodovlasnici stoljećima bili prisutni u vodećim europskim i svjetskim lukama. O toj problematici, uz detaljno navođenje konkretnih obitelji i pojedinaca koji su svojom gospodarskom moći i ugledom pridonosili pozitivnom imidžu Bokelja diljem svijeta, govori poglavlje *Kapetani izvan zavičaja* (44-59). Slijedi opis bokeljskih jedrenjaka prikazanih na slikarskim djelima Bazija Ivankovića u poglavlju *Portreti bokeljskih jedrenjaka* (60-77), a uz svaki se brod navode i njegovi osnovni podaci (vrijeme i mjesto izgradnje, nosivost, vlasnici, kapetani, konačna sudbina broda). Takvi su podaci, ovdje sabrani na jednome mjestu, ujedno i vrijedan prinos proučavanju bokeljske pomorske prošlosti (osobito u 19. stoljeću). Nadalje, u poglavlju *Izgubljene bitke s morem* (78-89) Brguljan ukazuje na nerijetku pojavu pomorskih havarija – svakidašnjice koja je Bokelje učestalo pratila u svim stoljećima njihova pomorskog djelovanja. Neke od tih havarija također su dio slikarskih prikaza Bazija Ivankovića.

Vrijeme propasti bokeljskoga brodarstva podudara se s razdobljem u kojem su posljednji jedrenjaci nepovratno otplovili s povijesne pozornice. Izrazit pad bokeljskog brodarstva zbio se u drugoj polovici 19. stoljeća, kada se broj jedrenjaka naglo smanjuje, a posljednji jedrenjak iz Zaljeva svetaca (*Nemirna*) potonuo je 1902. godine u blizini španjolske obale, čime je završena jedna od najslavnijih epizoda iz povijesti pomorstva istočnog Jadrana.

Slijedi poglavlje *Portretist brodova Bazi Ivanković* (98-119), u kojemu se detaljno govori o životnome putu, djelovanju i slikarskom opusu Bazija Ivankovića a posebnu pozornost autor pridaje općim značajkama brodova koji su uprizoreni na Ivankovićevim djelima. Posebno je vrijedan drugi dio knjige naslovljen *Od Abrahama do Zore – opus Bazilija Ivankovića* (120-217). Riječ je o do sada najpotpunijem katalogu Ivankovićevih slikarskih djela – 244 kataloške jedinice i reprodukcije s prikazima pojedinačnih jedrenjaka i parobroda.

Na kraju knjige sadržani su *Riječ izdavača* iz pera Josipa Gjurovića (218-221), popis ustanova koje su fotografije ustupile, odnosno snimile (222), zahvale (223) te kazalo osobnih imena, imena brodova i brodarskih društava (224-231).

Pomorska povijest Boke kotorske nepresušno je izvorište znanstvenih promišljanja, a bogatstvo i raznovrsnost tema nude brojne mogućnosti istraživačkog rada. Knjiga Željka Brguljana nudi čitateljstvu na specifičan i pristupačan način uvid u djelovanje znamenitih bokeljskih kapetana i brodovlasnika, brodove i njihovu sudbinu. Pisana dvojezično (na hrvatskom i engleskom) i popraćena brojnim ilustracijama, ova će knjiga zasigurno – uz znanstvenu javnost – privući i šire čitateljstvo zainteresirano za zlatno doba bokeljske povijesti.

Lovorka Čoralić

Tihana Luetić, *Studenti Sveučilišta u Zagrebu (1874-1914): Društveni život, svakodnevica, kultura i politika*, Srednja Europa, Zagreb 2012., 483. str.

U izdanju nakladničke kuće "Srednja Europa" objavljena je u studenom 2012. monografija *Studenti Sveučilišta u Zagrebu (1874-1914): Društveni život, svakodnevica, kultura i politika*, autorice Tihane Luetić. Ova vrlo zanimljiva tema posebno dobiva na važnosti uzme li se u obzir da su, općenito gledano, teme iz društvene povijesti 19. i 20. st. unutar hrvatske historiografije još uvijek nedovoljno istražene, te se čak može reći i kako su u određenoj mjeri zapostavljene, naročito u odnosu na one iz političke povijesti. Stoga upravo ova studija o svakodnevnom životu studenata u istraživanom razdoblju predstavlja važan iskorak po tom pitanju, a pri tome je posebno važno naglasiti kako je autorica rezultatima svoga istraživanja nastojala dati širi, srednjoeuropski, kontekst razvoja ovog aspekta društvenog života, pri čemu je koristila veliki broj stranih autora i djela. Samo istraživanje je, pak, temeljila uglavnom na izvornoj arhivskoj građi, koja se najvećim dijelom nalazi u Arhivu Rektorata Sveučilišta u Zagrebu, zatim u Hrvatskom državnom arhivu, u Arhivu Zavoda za književnost i teatrologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u Arhivu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te u Odjelu za periodiku Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. No, uz arhivsku građu, u značajnijoj mjeri koristila je i brojna književna djela, kao i memoare, autobiografije te korespondencije, što je omogućilo stjecanje dodatnog, ali ništa manje važnog, uvida u problematiku kojom se ova studija bavi. Naime, kako i sama autorica naglašava, tek detaljnom kvalitativnom analizom moguće je istražiti društvene okolnosti koje su značajno utjecale na svakodnevni život hrvatske građanske elite krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Tekst knjige popraćen je bogatim znanstvenim aparatom, a njenoj zanimljivosti i atraktivnosti dodatno pridonosi četrnaest priloženih grafikona i sedam tablica, kao i četrnaest fotografija. Glavni korpus djela čini jedanaest poglavlja, koja se uz uvod i zaključak, zatim popis izvora i literature, popis grafikona i tablica te kazalo osobnih imena protežu na 483 stranice. U uvodu (9-46) je tema istraživanja problematizirana i definirana te je predstavljen pregled najznačajnije korištene literature, kao i korišteni izvori, dok je prostorni i vremenski okvir teme postavljen kratkim prikazom urbane slike Zagreba u poglavlju pod naslovom *Zagreb krajem 19. i početkom 20. stoljeća* (47-49).